

oluşmasının değişik safhalarında kastın ölçütü ve sonuçları konusunda teoriler üretmeye imkân veren bir zenginlik taşır (Ahmed Fethî Behnesî, IV, 235-247; Dalgın, sy. 10 [1998], s. 225-247).

BİBLİYOGRAFYA :

Mekâyisü'l-luğa, "kaşd" md.; Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "kaşd" md.; Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 1, "Şehâdât", 27, "Ahkâm", 20; Müslim, "İmâre", 155, "Akziye", 4; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 24; Karâfî, *el-Ümniyye fi idrâki'n-niyye*, Beyrut 1404/1984; *Mecelle*, md. 2, 3, 92-93; Bilmen, *Kamus*², III, 11-12, 33-331; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalû'l-fikhiyyü'l-İslâm*, Dimaşk 1387/1968, II, 617-618, 742-746; M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, Kahire 1974, tür.yer.; a.mlf., *el-Ükûbe*, Kahire 1974, tür.yer.; Abdülkerim Zeydân, *Mecmû'a Buhûş fikhiyye*, Bağdad 1396/1976, s. 249-270; Ali Şafak, *Mezheplerarası Mukayeseli İslâm Ceza Hukuku*, Erzurum 1977, tür.yer.; Sâlih b. Gânim es-Sedlân, *en-Niyye ve eşerühâ fi'l-ahkâmî's-ser'iyye*, Riyad 1404/1984, tür.yer.; Ali Muhyiddin el-Karadâgî, *Mebde'ü'r-rızâ fi'l-ukûd*, Beyrut 1406/1985, I, 199-201; Ahmed Fethî Behnesî, *el-Mevsû'atü'l-cinâ'iyye fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Beyrut 1412/1991, IV, 235-247; Salih Akdemir, "İslâm Hukuku ve Mukayeseli Hukukta Kasdın Aşılması Meselesi Üzerine Bir Tedkik", *İslâmî Araştırmalar*, I/2, Ankara 1986, s. 22-27; Nihat Dalgın, "Cezaî Sorumlulukta Kasıt", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 10, Sam-sun 1998, s. 207-247; "Amd", *Mu.F*, XXX, 307-311.

ALİ ŞAFAK

KASÎ (Benî Kasî)

(بنو قسي)

III. (IX.) yüzyılda
Endülü'sün kuzeydoğu
sınır bölgesine hâkim olan
müvellid hânedanı.

Endülü's tarihinde ön plana çıkmış İspanyol asıllı (müvellid) ailelerden biridir. İbre (Ebro) nehri vadisinde Sağrûla'lâ'da yaşayan Kasîler, Benî Tavîl ve Tüçibîler'le birlikte Aragon bölgesinde hâkimiyet mücadelesi vermişlerdir. İbn Hazm'a göre hânedanın adını aldığı Kasî, Vizigot hâkimiyeti döneminde Vasconia kontudur ve Endülü'sün müslümanlar tarafından fethedilmesinden sonra Suriye'ye giderek Velîd b. Abdülmelik vasıtasıyla müslüman olup onun himayesine girmiştir. Hânedan genelde Kurtuba (Cordoba) Emevî Emirliği'ne bağlı kalmış, fakat fırsat buldukça da isyan edip zaman zaman bağımsızlık kazanmıştır. Kasîler'den Mûsâ b. Fürtûn, 172 (788-89) yılında Yemenliler'le birlikte Emir I. Hişâm'a karşı Turtûşe'de (Tortosa) ayaklanan ve Sarakusta'yı (Zaragoza) ele geçiren Saîd b. Hüseyin b. Yahyâ el-

Ensârî'nin üzerine gönderildi. Mudarîler'in desteğiyle Saîd'i yenerek öldüren Mûsâ Sarakusta'yı geri almayı başardı; ancak bir süre sonra Saîd taraftarlarıyla yaptığı savaşta öldürüldü. Dul kalan karısının Navarra (Neberre) Kralı Inigo Arista ile evlenmesi, Benî Kasî ile Navarralılar arasında dostluk kurulmasına ve gerektiğinde tarafların birbirine askerî yardım sağlamasına vesile olmuştur.

Benî Kasî'nin en meşhur şahsiyeti Ernî't (Arnodo) Kalesi hâkimi Mûsâ b. Mûsâ b. Fürtûn'dur. Mûsâ, II. Abdurrahman'ın önde gelen kumandanlarından biriydi ve Tutîle (Tudela) valisi olarak Franklar'la yapılan savaşlarda üstün başarılar kazanmıştı. Fakat daha sonra bazı emirlerle arası açıldığı için isyan etti. Üzerine gönderilen Hâris b. Bezî' (Bezîğ) karşısında büyük kayıplar veren Mûsâ, Hâris Tutîle'yi muhasara edince onunla anlaşarak Tutîle'den ayrıldı ve Ernî't'e gitti. Hâris'in Ernî't'e yürümesi sebebiyle Navarra Kralı Garcia Inigues ile ittifak kurdu. Yapılan şiddetli savaşta Hâris yenildi ve esir düştü (228/843). Bu gelişmeler karşısında II. Abdurrahman Tutîle'yi kuşattı; ancak Mûsâ oğullarından birini ona rehlin vererek bu kuşatmadan kurtuldu ve Tutîle valiliğinde kaldı. 230 (845) yılında Endülü's sahillerine inen Normanlar'ın (Vikinger) geri püskürtülmesinde emîre yardımcı oldu. Mûsâ 232 (846-847) ve 235 (849-850) yıllarında iki defa daha isyana kalkıştıysa da isyanları yine bastırıldı. 237'de (851) Tutîle'nin yanı sıra Veşka (Huesca) ve Sarakusta da onun idaresine verildi. 241 (855) ve 242'de (856) Franklar'a karşı düzenlenen seferlere katıldı ve Berşelûne (Barselona) bölgesindeki bazı kaleleri fethetti. Kazandığı zaferlerden sonra kendini İspanya'nın üçüncü hükümdarı olarak görmeye başladı ve 243-245 (857-859) yılları arasında Tuleytula'da (Toledo) çıkan isyanlara destek verip oğlu Lübb'ü oraya gönderdi. 245'te (859) Leon Kralı I. Ordone karşısında ağır bir yenilgiye uğraması üzerine valilikten azledildi. Ardından Vâdilhicâre'de hüküm süren Ezrak b. Mentîl b. Sâlim ile dostluk kurmaya çalıştı ve kızını ona verdi. Ancak bir süre sonra damadı ile araları açıldı ve onunla Vâdilhicâre'de yaptığı savaş sırasında aldığı yaralardan öldü (248/862).

257 (871) yılında Sağrûla'lâ'da isyan eden Mûsâ'nın oğlu Lüb ve kardeşi İsmâil, Sarakusta'yı ele geçirip Vali Abdülvehhâb b. Ahmed b. Mugis'i şehirden çıkarırken diğer kardeşlerinden Fürtûn Tu-

tîle'ye, Mutarrif de Veşka'ya hâkim oldu (258/872). Ertesi yıl bölgeye gelen I. Muhammed Benblûne'ye (Pamplona) kadar ilerledi ve İsmâil b. Mûsâ'yı bağışlayıp bazı kalelerin hâkimiyetini ona verdi. Mutarrif b. Mûsâ ise oğullarıyla birlikte Kurtuba'ya götürülerek idam edildi (259/873). Daha sonraki yıllarda İsmâil b. Mûsâ birkaç defa daha ayaklandıysa da her seferinde kendini affettirdi. En son 270 (883-84) yılında çıkardığı isyan, I. Muhammed'in hâkimiyetini tanımış olan yeğeni Muhammed b. Lüb tarafından bastırıldı. Ancak Sarakusta'yı ele geçiren Muhammed b. Lüb, Tüçibîler'in baskısı karşısında şehri muhafaza edemeyeceğini anlaşıncaya ertesi yıl burayı Ernî't, Tarasûne (Tarazona), Ceriş ve Tutîle ile değişti; ardından bunlara bölgedeki diğer bazı kaleler de eklendi. Emir Abdullah'ın tahta çıkmasından sonra isyan etti. Sarakusta'yı Tüçibîler'den almak için defalarca uğraştıysa da başaramadı. Daha sonra Zünnûnîler'in elinde bulunan Tuleytula'yı aldı (283/896) ve 285 (898) yılında Sarakusta'yı tekrar kuşattığı sırada öldürüldü. Muhammed b. Lüb, isyanıyla üç Kurtuba Emevî emirini meşgul eden Ömer b. Haf-sûn'la ittifak kurmuş ve oğlu Lübb'ü ona destek vermesi için görevlendirmişti. Tutîle ve Tarasûne valiliği yapan Lüb b. Muhammed 285 (898) ve 291 (904) yıllarında Franklar'a karşı başarıyla sonuçlanan seferler düzenledi, fakat 294'te (907) Benblûne yakınlarında Navarralılar'la savaşırken öldü. Yerine kardeşi Abdullah geçti. Bundan sonra Benî Kasî'nin çöküşü hızlandı. 303 (915-16) yılında Abdullah b. Muhammed'in ölümünün ardından yerini alan Mutarrif b. Muhammed b. Lüb yeğeni Muhammed b. Abdullah b. Muhammed tarafından öldürüldü. Muhammed b. Abdullah, Benblûne seferi sırasında kendisini Tutîle valisi olarak tanıyan III. Abdurrahman'ın hâkimiyetini kabul etti (312/924); hânedan mensuplarından bazıları da III. Abdurrahman'la birlikte Kurtuba'ya giderek hizmetine girdiler. Kasîler'den son Tutîle Valisi Muhammed b. Lüb b. Muhammed 315 (927) yılında Lâride'yi (Lerida) işgal etti; fakat halk tarafından şehirden çıkarıldı ve 317'de (929) kayınbiraderi Belyâriş (Pallars) kontu Raymond'un ihtirası yüzünden öldürüldü. Hânedanın geri kalanları Hristiyanlığa dönüp Leon ve Navarra krallarının saflarına geçtiler; Lüb b. Muhammed b. İsmâil ise İfrîkiye'ye gidip Fâtımîler'e katıldı.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kütyye, *Târîhu iftîhâli'l-Endelüs* (nşr. Abdullah Enîs et-Tabbâ'), Beyrut 1415/1994, s. 110, 130-131; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 502-503; İbn Hayyân, *el-Muktebes*, s. 1, 4-5, 16, 304, 307, 315-318, 326, 328, 332-333, 403-406, 423-424, 535-536, 616-617; a.e. (nşr. İsmâil el-Arabî), *Mağrib* 1411/1990, s. 35, 141-142, 149-150; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VI, 117-118, 529; VII, 7-9, 34-35, 80-81, 265, 321, 369, 411, 416; İbn İzâri, *el-Beyânü'l-muğrib*, II, 62, 87, 95, 96, 97, 101, 139, 141, 143, 169, 184; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, I, 345-346, 350; E. L. Provençal, *Histoire de l'Espagne musulmane*, Paris 1950, I, 141, 215-218, 224, 387-394; II, 30-31; Hâlid es-Sûfî, *Târîhu'l-'Arab fi'l-Endelüs*, Bingazi 1980, II, 118, 189, 203-207, 258, 268, 272, 274, 323-324; M. Abdullah İnân, *Devletü'l-İslâm fi'l-Endelüs*, Kahire 1408/1988, I/1, s. 225, 259-261, 265-267, 294, 298-303, 336, 340-342; A. H. Miranda, "İbn Kâsî", *El²* (İng.), III, 815-816; P. Chalmeta, "Banü Kâsî", a.e., IV, 712-713.

CASİM AVCİ

KASİDE

(القصيدة)

Arap, Fars ve Türk şiirinde
en çok kullanılan eski
ve uzun bir form.

Sözlükte "kastetmek, azmetmek, bir şeye doğru yönelmek" gibi anlamlara gelen *kasd* kökünden türeyen *kasîde* terim olarak "belli bir amaçla söylenmiş, üzerinde düşünülmüş, gözden geçirilmiş şiir" demektir. Bir tür olarak ortaya çıkan defa Arap edebiyatında ortaya çıkmış, oradan da Fars ve Türk edebiyatlarına geçmiştir. İçerdiği şekilde belli bir maksatla ve bilinçli olarak söylendikten sonra gözden geçirilip düzeltildiği, mısraları ve vezni sağlam olduğu, on beşten fazla beyit ihtiva ettiği için türe bu adın verildiği kaydedilir (Cevâd Ali, IX, 170-182). Şarkiyatçıların birçoğu, bu türdeki şiirlerin daha sonraki dönemlerde aldığı duruma bakarak kelimenin "kasıt ve garaz" anlamıyla ilgili bulunduğunu, "dilenme ve bağış talep etme şiiri" demek olduğunu ileri sürmüşlerdir. Mühelhil b. Rebîa, İmruülkays b. Hucr gibi kaside formunu ilk ortaya koyan ve geliştiren şairlerin yüksek tabakadan şahsiyetler oldukları dikkate alındığında bu izahın doğru olmadığı anlaşılır. Daha eski bir terim olan *kasîd* ile kasidenin eş anlamlı sayıldığını söyleyenler bulunduğu gibi Ahfeş el-Evsat ile Nihad M. Çetin gibi bazı âlimler de farklı özelliklere sahip bulunduğunu ifade etmişlerdir (*Lisânü'l-'Arab*, "kşd" md.; Çetin, s. 66, 70).

Şairleri tarafından ayrı zamanlarda parça parça söylendiği ve bu şekilde nak-

ledildiği için uzun bir süre dağınık halde bulunan kasideler daha sonraki devirlerde belli bir yapı bütünlüğü kazanarak genelleşmiştir. Arap şiirinde kasidelerin belli esaslara tâbi olmaları, aynı başlangıca sahip bulunmaları, klişeleşmiş tasvir unsurlarıyla benzer ifade tarzlarını içermeleri, konu ve tema seçiminde uyulması zorunlu bir geleneğin yerleşmiş olması gibi özellikler onun uzun bir gelişme dönemi geçirdiğini göstermektedir.

Câhiliye şiirinde iki tür kaside görülür: Birincisi en önemli örneklerini muallakaların oluşturduğu, birden çok konuyu kapsayan uzun ve tam şiirlerdir; kaside denince akla gelenler de bunlardır. İkincisi ise içe doğduğu şekilde nazmedilmiş, Câhiliye hayatını yansıtan, tek konulu kısa kasidelerdir. Arap şiirinde ilk uzun kaside örnekleri milâdî V. yüzyıl şairlerinden Mühelhil (Adî) b. Rebîa et-Tağlibî'de görülür. Kardeşi Küleyb'i Cessâs b. Mürr'e'nin öldürmesi üzerine Mühelhil'in nazmettiği bu uzun kasideler, Bekir ve Tağlib kabileleri arasında kırk yıl süren savaşlara yol açmıştır. Regis Blachère, buna dayanarak kaside formunun V. yüzyılın ortalarında Doğu Arabistan'da bu kabileler arasında geliştiğini ve Hîre muhiti vasıtasıyla yayılma imkânı bulunduğunu söyler (*Târîhu'l-edebe*, s. 421 vd.). Uzun kaside formunun tekâmül etmiş şekli İmruülkays b. Hucr'un şiirlerinde görülür. Dostlar ve sevgililerle yaşanmış anılardan izler taşıyan mekânlar ve kalıntıları önünde hâtıraların tazelendiği coşku ile kasideye başlamak (nesîb / teşbîb bölümü), tasvir, medih ve fahr gibi değişik konuları ele almak, klişeleşmiş teşbih ve tasvir unsurları içermek ve belirli uzunluğu korumuş olmak gibi özellikler, onun kasideleriyle olgunlaşıp yerleşerek tür için uyulması zorunlu gelenek durumunu almıştır. Ancak bu öğeler parçalar halinde daha önceki şairlerde de mevcuttu. Nitekim bizzat İmruülkays, İbn Huzâm adlı bir şairi örnek aldığını söyler.

Milâdî VI ve VII. yüzyıllarda klasik dönemini yaşamış olan kaside aruzla yazılır ve iki mısralık beyitlerden oluşur. Kasidenin musarra' adı verilen ilk beytinin her iki mısraı ile diğer beyitlerin ikinci mısraları aynı kafiye (revî) olur (aa, ba, ca, da ...). Her beyit cümle yapısı ve anlam bakımından müstakil bir varlığa sahiptir. Bir beyit içerisinde bir fikrin tam ifade edilemeyecek diğer beyitlerle mâna ve i'rab ilgisinin bulunması bir kusur kabul edilmiştir.

Kasidede beyit sayısının yedi-dokuz beyitten az olmaması şart koşulmuşsa da

bunun belirli bir sınırı yoktur. 100 beyti, hatta İbnü'l-Fâriz'ın *et-Tâ'iyye*'sinde olduğu gibi 700 beyti aşan kasideler de mevcuttur. Arap şiirinde kasidelerin genel beyit sayısı 30-120 arasında olmakla birlikte beyit sayısı arttıkça uygun kafiye bulmak zorlaştığından kırk-yetmiş beyit arasındakiler daha makbul sayılmıştır. Klasik Arap şiirinde eski Yunan şiirinde olduğu gibi 1000'i aşan beyitlerle ifade edilen destan teması bulunmadığından bu hacim yeterlidir. İbnü'l-Fâriz'ın *et-Tâ'iyye*'sinde görüldüğü gibi genellikle kasidelerin sanat düzeyi uzunluğu arttıkça azalmaktadır. Seviyeyi düşürmeden 200 beytin üzerinde kaside yazan tek şairin İbnü'r-Rûmî olduğu kaydedilir.

Klasik Arap şiirinde kasideler genellikle ya ilk beyitleriyle veya kafiye harflerine göre sonradan adlandırılır. Kafiyesi lââm olduğundan *Lâmîyyetü'l-'Arab* (Şenferâ), *Lâmîyyetü'l-'Acem* (Tuğrâî) denilmesi gibi. *Kasidetü'l-bürde*, *el-Kasidetü'l-Münferice* gibi özel adlarla anılan veya *el-Hamriyye*, *et-Tardîyye* gibi konusuna göre isim verilen kasideler de vardır.

Klasik kaside, şairin çöl hayatını şiire yansıtırıp onu şekillendirmesinin bir tezahürü olarak nesîb / teşbîb, tasvir, medih-fahr adlı üç temel bölüme ayrılır. Kasidenin giriş kısmını oluşturan ve daha eski bir dönemde nazmedilmiş aşk neşidelerinden doğmuş olması ihtimalinden söz edilen nesîb / teşbîb bölümünde sevgiliye duyulan özlem dile getirilir. Bu sebeple sevgiliyle yaşanmış hâtıralara yer veren, çöl ve vahalardaki terk edilmiş konak yerleriyle oralarda dağınık vaziyette bulunan, isli ocak taşları, küller, su kabı, testi kırığı, çadır ve kazık izleri gibi kalıntılar aşk ve özlemle yoğrulmuş duygu seli halinde dile getirilir. Şair bunları hatırlayarak ağlar ve ağlatır; tabiat tasvirleri arasında sevgiliden ve onun fizikî güzelliklerinden söz eder. Bu hazin giriş çetin doğa şartlarının, çeşitli sıkıntılarla dolu çöl hayatının şiire yansımasıdır. Ana teması methiye olan kasidelerin çoğu nesîble başlamakla birlikte hamâse, kahramanlık, savaş ve mersiye türü kasideler nesîbe elverişsiz olduğundan bunlarda nesîb bölümü nâdir olarak görülür. Yaptıkları yağma ve baskınlar sırasındaki kahramanlıkları dile getiren Câhiliye devri yağmacı şairlerinin (su'lûk / sa'âlik) kasidelerinde de bu kısım görülmez. Nitekim Amr b. Kûlsûm'un muallakası aşk ve hamriyyât karışımı bir girişle başlar. Ayrıca İbn Reşîk el-Kayrevânî, çöl hayatıyla